

برنامه‌ریزی در سیستم‌های بزرگ مقیاس

با نمونه‌های کاربردی در اقتصاد و

نظام بانکداری اسلامی در ایران

تألیف

دکتر مهدی رضوی

عضو هیأت علمی و استاد دانشگاه شهید بهشتی

۱۳۹۳

سرشناسه: رضوی، مهدی، ۱۳۳۱-

عنوان و نام پدیدآور: برنامه‌ریزی در سیستم‌های بزرگ مقیاس: با نمونه‌های کاربردی در اقتصاد و نظام بانکداری اسلامی در ایران/تالیف: مهدی رضوی؛ ویراستار: پرویز ساسان گهر

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۴۵۸ص: جدول، نمودار.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۳۹-۹۷-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی:

Planning in Large Scale Systems: Applied in Economics and
Islamic Banking System of Iran

یادداشت: وابسته نامه.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: برنامه‌ریزی

موضوع: بانکداری - ایران

موضوع: اقتصاد - ایران

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۴۶۰/۲ HD۲۰

رده‌بندی دیویی: ۳۲۰/۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۱۸-۲۵۰

عنوان: برنامه‌ریزی در سیستم‌های بزرگ مقیاس: با نمونه‌های
کاربردی در اقتصاد و نظام بانکداری اسلامی در ایران

تألیف: دکتر مهدی رضوی

ویراستار: پرویز ساسان گهر

تاریخ نشر: تابستان ۱۳۹۳

نوبت چاپ: یکم

چاپ: دلارنگ

مجری: نخل دانش

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۳۹-۹۷-۵

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۳۹-۹۷-۵

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۲۳۹-۹۷-۵

فعالیت‌های آینده، مأموریت‌ها و هدف‌های چالش برانگیز، توجه به محدودیت‌ها و قابلیت‌های نظام و انجام اقدامات لازم برای رویارویی با تغییرات و مواجه شدن با عوامل نامطمئن، از طریق تنظیم عملیات برای تحقق اهداف و مأموریت‌های سازمان، با نگرش سیستمی است.

با وجود فراوانی کتب و منابع معتبر علمی در زمینه برنامه‌ریزی، به ویژه به زبان انگلیسی، تاکنون کتابی با عنوان "برنامه‌ریزی در سیستم‌های بزرگ مقیاس" به زبان فارسی تألیف نشده است. این کتاب، با نگرش سیستمی، ابتدا به تشریح و تبیین مبانی علمی و نظریه‌های دانشمندان صاحب‌نام در رابطه با موضوع پرداخته و سپس کاربرد نظام برنامه‌ریزی سیستمی یکپارچه را در اقتصاد کشور، اجرای بانکداری اسلامی، اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، تحول رفتاری در نظام بانکی کشور، در یک بانک توسعه‌ای و یک بانک دولتی به مثابه آزمایش و اجرا گذاشته است. بنابراین، می‌توان این کتاب را در شمار کتاب‌های "علمی-کاردی" هم‌داد کرد.

مؤسسه عالی بانکداری ایران، به منظور تقویت منابع و کتب مورد تدریس در برنامه‌های مختلف آموزشی، تألیف یا ترجمه کتب جدید با دانش روز را در صدر برنامه‌های خود قرار داده و در راستای تحقق این هدف، کوشش کرده است که از وجه مساعد کارشناسان با تجربه استفاده کند. کتاب حاضر، از جمله کتاب‌های ارزشمندی است که مؤسسه به انتشار آن می‌پردازد و ورزیده است.

در پایان لازم می‌دانم از جناب استاد سرانجام که با حوصله و دقت فراوان به بازخوانی و ویرایش مطالب کتاب پرداخته و رهنمودهای ارزشمندی برای بهبود کیفیت کتاب آرایه کرده است، تشکر و سپاسگزاری کنم، همچنین از آقایان مهندس مهدیرضا سلطی‌خواه، محسن رجبی و حیدررضا رئوفی به خاطر مرور و اظهارنظر در مورد متن کتاب و سرکار خانم مونا خسروی به خاطر تایپ و صفحه‌آرایی کتاب، ممنون و سپاسگزارم.

امید است که این اثر بتواند گام مفید دیگری در جهت تقویت منابع علمی به زبان فارسی باشد و مورد استفاده سازمان‌ها در بخش‌های دولتی و غیردولتی و دانشجویان و دانش‌پژوهان قرار گیرد.

دکتر مهدی رضوی

رئیس مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	پیش‌گفتار
۱۷	مقدمه
۲۵	فصل یک: تاریخچه برنامه ریزی
۲۷	مقدمه
۲۸	برنامه‌ریزی در گذشته
۳۰	نقش برنامه‌ریزی در علوم
۳۲	نیاز به برنامه‌ریزی
۳۳	برنامه‌ریزی به منزله جزئی از عمریات اوقات
۳۵	فصل دوم: فلسفه برنامه‌ریزی
۳۷	تعریف برنامه‌ریزی
۳۹	فلسفه برنامه‌ریزی
۳۹	برنامه‌ریزی در حد رضامندی
۴۱	برنامه‌ریزی در حد مطلوب
۴۳	برنامه‌ریزی به منظور تغییر بنیادی
۴۵	انطباق و مفهوم آن
۴۵	انطباق انفعالی
۴۶	انطباق فعال
۴۸	رویکرد برنامه‌ریزی
۴۹	رویکرد واکنشی
۵۱	رویکرد سکون
۵۲	رویکرد پیشرو
۵۴	رویکرد تعاملی (اثرات متقابل)

۵۵	اصول برنامه ریزی تعاملی.....
۵۵	اصل مشارکت.....
۵۶	اصل تداوم.....
۵۶	اصل کلیت.....
۵۹	فصل سوم: کاربرد ریاضیات در برنامه ریزی.....
۶۱	ماتریس انتقالی.....
۶۴	ماتریس خنثی.....
۷۲	معادلات ماتریسی.....
۸۳	ماتریس های زنجیری.....
۸۶	کاربرد ماتریس های زنجیره ای.....
۹۱	فصل چهارم: کاربرد مهندسی سیستم ها در برنامه ریزی.....
۹۵	روش شناختی مهندسی سیستم ها.....
۹۶	ماتریس کاربردی.....
۱۰۰	فرآیند تعریف مسأله.....
۱۰۵	طرح سیستم ارزشی.....
۱۰۶	اهداف.....
۱۰۷	اهداف کمی.....
۱۰۷	اهداف کیفی.....
۱۰۷	اهداف دودویی.....
۱۱۰	ساختار اهداف.....
۱۱۰	منطق میان اهداف.....
۱۱۱	ترسیم نمودار اهداف.....
۱۱۲	قاعده داده های قطری.....

۱۱۲	 قاعده داده دوبله بر یک
۱۱۲	 قاعده چند داده‌ای بر یک
۱۱۲	 ترکیب سیستم
۱۱۴	 نظام برنامه‌ریزی یکپارچه
۱۱۷	 فصل پنجم: کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی یکپارچه در اقتصاد ایران
۱۲۰	 مروری بر تاریخ اقتصاد ایران
۱۲۲	 نظام برنامه‌ریزی سیستمی یکپارچه اقتصاد ایران
۱۲۳	 فرآیند تعریف مدل
۱۲۴	 تعیین ماتریس محدودیت‌ها
۱۲۷	 تعیین ماتریس قابلیت‌ها و مزایا
۱۲۸	 تعیین ماتریس نیازها
۱۳۲	 تعیین ماتریس نهادهای اقتصادی - اجتماع
۱۳۳	 طرح سیستم ارزشی
۱۳۳	 تعیین ماتریس اهداف
۱۳۳	 شاخص‌های دستیابی به اهداف
۱۳۵	 ترکیب سیستم
۱۳۵	 تعیین ماتریس برنامه‌های اجرایی
۱۳۷	 تعیین ماتریس شاخص‌های پیشرفت برنامه‌های اجرایی
۱۳۹	 اجرای سیاست‌های مصوب: ارکان، وظایف و کارگروه‌ها
۱۴۲	 شورای مدیران
۱۴۲	 ستاد مرکزی برنامه‌ریزی: ارکان و وظایف
۱۴۲	 آفرینش
۱۴۲	 وظایف ستاد مرکزی برنامه‌ریزی

۱۴۳	وظایف دبیرخانه ستاد.....
۱۴۴	وظایف مجری کنترل پروژه.....
۱۴۴	عناوین کار گروه های تخصصی.....
۱۴۴	رئیس کار در کار گروه های تخصصی.....
۱۴۵	شرح وظایف و اعضای کار گروه های تخصصی.....
۱۴۵	کار گروه تخصصی سیاست های پولی.....
۱۴۶	کار گروه تخصصی سیاست های ارزی و تجاری.....
۱۴۶	کار گروه تخصصی سیاست های اقتصاد بین الملل.....
۱۴۷	کار گروه تخصصی سیاست های مالی.....
۱۴۸	کار گروه تخصصی سیاست های خدمات.....
۱۴۹	کار گروه سیاست های حمایتی، بازرگانی و توزیع درآمد.....
۱۵۰	کار گروه سیاست های تولیدی.....
۱۵۱	کار گروه سیاست های اشتغال.....
۱۵۲	کار گروه سیاست های تعیین و مرزبندی فعالیت های اقتصادی.....
۱۵۳	پروژه ها و زمانبندی آن ها.....
۱۵۷	فصل ششم: کاربرد برنامه ریزی سیستمی در اجرای بانکداری اسلامی در ایران.....
۱۵۹	تاریخچه.....
۱۶۲	مرووری بر بانکداری اسلامی.....
۱۶۵	نظام برنامه ریزی یکپارچه برای اجرای بانکداری اسلامی.....
۱۶۷	فرآیند تعریف مسأله.....
۱۶۷	تعیین ماتریس محدودیت ها.....
۱۷۰	تعیین ماتریس قابلیت ها و مزایای نسبی.....

۱۷۲	تعیین ماتریس نیازها.....
۱۷۴	تعیین ماتریس نهادهای اقتصادی - اجتماعی.....
۱۷۵	طراحی سیستم ارزشی.....
۱۷۶	تعیین ماتریس اهداف.....
۱۷۷	تعیین ماتریس شاخص‌های نیل به اهداف.....
۱۷۸	ترکیب سیستم.....
۱۷۸	تعیین ماتریس شاخص‌های اجرای.....
۱۷۹	تعیین ماتریس شاخص‌های پیشرفت برنامه‌های اجرایی.....
۱۸۰	اجرای کردن برنامه‌های مصوب: ارکان، وظایف و کارگروه‌ها.....
۱۸۱	ارکان.....
۱۸۱	وظایف ستاد مرکزی برنامه‌ریزی.....
۱۸۱	وظایف دبیرخانه ستاد.....
۱۸۲	وظایف مجری کنترل پروژه.....
۱۸۲	کارگروه‌های تخصصی.....
۱۸۳	عناوین کارگروه‌های تخصصی.....
۱۸۳	روش کار در کارگروه‌های تخصصی.....
۱۸۳	شرح وظایف و اعضای کارگروه‌های تخصصی.....
۱۸۳	کارگروه تخصصی اقتصادی.....
۱۸۴	کارگروه تخصصی عملیات بانکی.....
۱۸۵	کارگروه تخصصی بین‌الملل.....
۱۸۵	کارگروه تخصصی عقود و ضوابط اسلامی.....
۱۸۶	کارگروه تخصصی منابع انسانی.....
۱۸۶	پروژه‌ها و زمان‌بندی آن‌ها.....

۱۸۹ فصل هفتم: کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در اجرای سیاست‌های کلی اصل

۴۴ قانون اساسی

۱۹۴ متن کامل اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....

۱۹۴ متن اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....

۱۹۶ سیاست‌های کلی مصوب اصل ۴۴ قانون اساسی.....

۱۹۶ دستورالعمل‌های اجرایی سیاست کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.....

۱۹۷ فرآیند تعیین مأموریت‌ها.....

۱۹۷ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۰۲ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۰۴ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۰۸ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۰۹ طرح سیستم ارزشی.....

۲۰۹ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۱۰ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۱۱ ترکیب سیستم.....

۲۱۱ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۱۳ تعیین مأموریت‌ها.....

۲۱۷ شورای عالی اجرای سیاست کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و وظایف آن.....

۲۱۸ اجرای برنامه‌های مصوب: ارکان، وظایف و کمیته‌ها.....

۲۲۰ ستاد مرکزی نظام برنامه‌ریزی یکپارچه اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴: وظایف

کارگروه‌ها.....

۲۲۰ ارکان.....

۲۲۰ وظایف ستاد مرکزی برنامه‌ریزی.....

۲۲۱	وظایف دبیرخانه ستاد
۲۲۱	وظایف مجری کنترل پروژه
۲۲۲	کار گروه‌های تخصصی
۲۲۲	عناوین کار گروه‌های تخصصی
۲۲۲	روند کار در کار گروه‌های تخصصی
۲۲۳	شرح وظایف و اعضای کار گروه‌های تخصصی
۲۲۳	کار گروه تخصصی بخش دولتی
۲۲۳	کار گروه تخصصی بخش خصوصی
۲۲۴	کار گروه تخصصی بخش تعاونی
۲۲۵	کار گروه تخصصی معرفی و موازنه اسلامی
۲۲۵	کار گروه تخصصی حاکمیت
۲۲۶	کار گروه تخصصی واگذاری
۲۲۷	کار گروه تخصصی رقابت
۲۲۸	کار گروه تخصصی اطلاع‌رسانی
۲۲۹	پروژه‌ها و زمان‌بندی آن‌ها
۲۳۳	فصل هشتم: کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در ایجاد تحول رفتاری در نظام بانکی کشور
۲۳۸	دستورالعمل تشکیل کار گروه تحول رفتاری در نظام بانکی کشور
۲۳۹	جهت‌گیری‌های راهبردی کار گروه‌ها
۲۳۹	فرآیند تعریف مسأله
۲۳۹	تعیین ماتریس محدودیت‌ها
۲۴۳	تعیین ماتریس قابلیت‌ها و مزایای نسبی
۲۴۵	تعیین ماتریس نیازها
۲۴۸	تعیین ماتریس نهادهای اقتصادی - اجتماعی
۲۴۹	طرح سیستم ارزشی

۲۴۹	تعیین ماتریس اهداف.....
۲۵۰	تعیین ماتریس شاخص‌های دستیابی به اهداف.....
۲۵۱	ترکیب سیستم.....
۲۵۱	تعیین ماتریس برنامه‌های اجرایی.....
۲۵۳	تعیین ماتریس شاخص‌های اندازه‌گیری پیشرفت‌های برنامه‌های اجرایی.....
۲۵۵	اجرای برنامه‌های مصوب: ارکان، وظایف و کارگروه‌ها.....
۲۵۵	ستاد مرکزی برنامه‌ریزی ارکان و وظایف.....
۲۵۵	ارکان.....
۲۵۶	وظایف ستاد مرکزی برنامه‌ریزی.....
۲۵۷	وظایف مدیری کنترل.....
۲۵۷	کارگروه‌های تخصصی.....
۲۵۷	عناوین کارگروه‌های تخصصی.....
۲۵۸	روش کار در کارگروه‌های تخصصی.....
۲۵۸	شرح وظایف و اعضای کارگروه‌های تخصصی.....
۲۵۸	کارگروه تخصصی بانکداری.....
۲۵۹	کارگروه تخصصی مقررات و ضوابط اسلامی.....
۲۵۹	کارگروه تخصصی تسهیلات.....
۲۶۰	کارگروه تخصصی آموزش و منابع انسانی.....
۲۶۰	کارگروه تخصصی منابع و مصارف.....
۲۶۱	کارگروه تخصصی بین‌الملل.....
۲۶۲	پروژه‌ها و زمان‌بندی آن‌ها.....
۲۶۵	فصل نهم: کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در یک بانک توسعه‌ای.....
۲۶۷	تاریخچه.....
۲۷۰	نظام برنامه‌ریزی یکپارچه در بانک صنعت و معدن.....
۲۷۲	فرآیند انجام کار در نظام برنامه‌ریزی سیستمی یکپارچه بانک صنعت و معدن.....

۲۷۴	 فرآیند تعریف مسأله
۲۷۴	 تعیین ماتریس محدودیت‌ها
۲۷۷	 تعیین ماتریس قابلیت‌ها و مزایای نسبی
۲۷۹	 تعیین ماتریس نیازها
۲۸۲	 تعیین ماتریس نهادهای اقتصادی - اجتماعی
۲۸۳	 طرح به‌شتم ارزشی
۲۸۴	 تعیین ماتریس اهداف
۲۸۴	 تعیین ماتریس شاخص‌های نیل به اهداف
۲۸۵	 ترکیب سیستم (تحلیل اثرات)
۲۸۶	 تعیین ماتریس برنامه‌های اجرایی
۲۸۷	 تعیین ماتریس شاخص‌های اندازه‌گیری برنامه‌های اجرایی
۲۸۹	 اجرای برنامه‌های مصوب: ارکان و وظایف و کارگروه‌ها
۲۹۰	 ستاد مرکزی برنامه‌ریزی سیستمی - پارچه‌انگ صنعت و معدن
۲۹۰	 ارکان
۲۹۰	 وظایف ستاد مرکزی برنامه‌ریزی
۲۹۰	 وظایف دبیرخانه ستاد
۲۹۱	 کارگروه‌های تخصصی
۲۹۲	 عناوین کارگروه‌های تخصصی
۲۹۴	 روش کار در کارگروه‌های تخصصی
۲۹۴	 فهرست پروژه‌های ابتدایی و اعضای کارگروه‌های تخصصی
۲۹۶	 کارگروه تخصصی مالی و بین‌الملل
۲۹۵	 کارگروه تخصصی نظارت و حقوقی
۲۹۵	 کارگروه تخصصی برنامه‌ریزی و سیستم‌ها
۲۹۶	 کارگروه تخصصی مشتریان و منابع انسانی
۲۹۶	 کارگروه تخصصی ارزیابی طرح‌ها و اعتبارات

۲۹۷	کارگروه تخصصی حوزه مدیرعامل و حراست.....
۲۹۷	تعریف پروژه‌های نظام برنامه‌ریزی سیستمی یکپارچه بانک صنعت و معدن.....
۳۰۳	کنترل پروژه
۳۰۶	محاسبه شاخص‌های نیل به اهداف.....
۳۰۶	نمونه‌هایی از محاسبه شاخص‌های نیل به اهداف.....
۳۱۲	فصل دهم: کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در یک بانک دولتی.....
۳۱۷	نظام برنامه‌ریزی یکپارچه پست بانک ایران.....
۳۱۸	آیند معرفی مسأله.....
۳۱۹	تعیین ماتریس اهداف.....
۳۲۲	تعیین ماتریس فعالیت‌های زیربای نسبی.....
۳۲۳	تعیین ماتریس زیرها.....
۳۲۵	تعیین ماتریس نهادهای اقتصادی اجتماعی.....
۳۲۷	طرح سیستم ارزشی.....
۳۲۷	تعیین ماتریس اهداف.....
۳۲۸	تعیین ماتریس شاخص‌های دستیابی به اهداف.....
۳۳۰	ترکیب سیستم.....
۳۳۰	تعیین ماتریس برنامه‌های اجرایی.....
۳۳۲	تعیین ماتریس شاخص‌های اندازه‌گیری بینرفت برنامه اجرایی.....
۳۳۴	اجرای برنامه‌های مصوب: ارکان، وظایف و کارگروه‌ها.....
۳۳۵	ستاد مرکزی برنامه‌ریزی پست بانک ایران و وظایف آن.....
۳۳۵	ارکان.....
۳۳۵	وظایف ستاد.....
۳۳۵	وظایف مدیریت پروژه و دبیرخانه ستاد.....
۳۳۶	وظایف مجری کنترل پروژه.....
۳۳۶	کارگروه‌های تخصصی.....

۳۳۷	وظایف کارگروه‌های تخصصی
۳۳۷	روش کار در کارگروه‌های تخصصی
۳۳۷	شرح وظایف و اعضای کارگروه‌های تخصصی
۳۳۷	کارگروه تخصصی فناوری اطلاعات
۳۳۸	کارگروه تخصصی بانکداری
۳۳۸	کارگروه تخصصی تحقیق، بازاریابی و بهبود خدمات
۳۳۹	کارگروه تخصصی پشتیبانی و آموزش
۳۳۹	پروژه‌ها و دستاوردها
۳۴۳	پیوست‌ها
۳۴۵	پیوست ۱: عملیات مالی نویسی
۳۴۹	پیوست ۲: نسخه اولیه سیاست طرح ساماندهی اقتصادی
۴۰۹	پیوست ۳: فرم شناسنامه پروژه
۴۱۷	پیوست ۴: واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۴۲۷	منابع
۴۴۵	فهرست اعلام

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

برنامه‌ریزی در طول تاریخ بشر همواره به‌گونه‌ای رایج بوده است. انسان‌های نخستین برای زنده ماندن به‌طور فوری برنامه‌ریزی می‌کردند. آنها برای تأمین نیازها و رفع مشکلات طبیعی، ناچار به استفاده از فکر و اندیشه خود در زندگی روزمره بودند. اجرای کارهای مهم اجتماعی و اقتصادی توسط امپراتوری‌های بزرگ باستان، به‌یکر گونه‌ای دیگر از برنامه‌ریزی است. اکنون با گذشت زمان و تحولات سریع و گسترده در تمامی عرصه‌ها نیاز به برنامه‌ریزی علمی برای سیستم‌های بزرگ و پیچیده امروزی ضرورتی جدی است.

قرن اخیر شاهد ظهور سیستم‌های بزرگ و پیچیده در حوزه‌های گوناگون دانش بشری بوده است. برنامه‌ریزی و دستیابی به اهداف این سیستم‌ها را انجام‌دهنده پیشرفت برای جوامع کنونی، مستلزم بهره‌گیری از روش شناختی دقیق علمی است. روشی که قادر باشد به‌گونه‌ای نظام‌مند رویدادهای احتمالی را پیش‌بینی کرده و آینده را، تا حد امکان، تحت کنترل قرار آورد. امروزه یافتن رویکردی علمی و کاربردی جهت برنامه‌ریزی و استفاده از روش‌های جدید برای کاهش پیچیدگی و افزایش قابلیت تجزیه و تحلیل سیستم‌های بزرگ مقیاس، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

فرآیند برنامه‌ریزی به‌منظور اجرای فعالیت‌های اثربخش برای دستیابی به مجموعه‌ای از اهداف، افزون بر کمک خبرگان، متخصصان و اندیشمندان در زمینه‌های گوناگون به مشارکت افرادی نیازمند است که به نحوی مستقیم یا غیرمستقیم از برنامه تأثیر می‌پذیرند. ارزش اصلی برنامه‌ریزی برای سیستم‌های بزرگ مقیاس فقط در نفس برنامه نیست، بلکه تمایز آن با دیگر فنون برنامه‌ریزی نحوه مشارکت کارشناسان، متخصصان، علما و سایر افراد در فرآیند برنامه‌ریزی است. در این چارچوب نقش مدیر به‌عنوان هماهنگ‌کننده‌ای است که نه فقط شرایط مشارکت کارشناسان و سایر افراد را در فرآیند برنامه‌ریزی آسان می‌کند، بلکه شرایطی به وجود می‌آورد که همه کسانی که به‌نحوی ذی‌نفع و متأثر از فرآیند برنامه‌ریزی هستند، در آن شرکت کنند.

برنامه‌ریزی، پیش‌بینی مجموعه‌ای از تصمیم‌گیری‌های مرتبط، پیوسته و وابسته برای دستیابی به آینده‌ای مطلوب است. بنابراین، هر نوع تصمیم‌گیری یا پیش‌بینی رویدادهای احتمالی به تنهایی برنامه‌ریزی نیست، بلکه بخشی از فرآیند برنامه‌ریزی است. در برنامه‌ریزی سیستم‌های بزرگ و پیچیده، که عوامل دست‌اندرکار آن زیاد است، هر تغییری در یکی از اجزای سیستم، تغییرات بهم پیوسته و وابسته دیگری را در تمام سیستم به‌وجود می‌آورد. این تغییرات پویا و به ندرت خطی است. بنابراین در این صورت نمی‌توان تنها به استفاده از معادلات ریاضی، همچون معادلات تفاضلی و یا معادلات دیفرانسیل برای برنامه‌ریزی و یا تجزیه و تحلیل

رفتار سیستم متکی بود. از این رو به روش دیگری نیاز است که افزون بر علمی بودن، قادر باشد تصویری جامع از عوامل دست اندرکار سیستم برنامه ریزی و رابطه میان آنها ارائه کند.

کتاب حاضر که نگرش سیستمی به برنامه ریزی دارد، درصدد بیان و معرفی نظام برنامه ریزی یکپارچه به عنوان ابزاری مفید برای برنامه ریزی سیستم های بزرگ مقیاس با ارائه نمونه های کاربردی و عملی است. این کتاب در دو بخش کلی ارائه شده است. بخش یکم آن که شامل فصل های یکم تا چهارم است به تعریف و شرح تاریخچه برنامه ریزی، تعریف برنامه ریزی، فلسفه برنامه ریزی، کاربرد ریاضیات در برنامه ریزی و همچنین معرفی روش مهندسی سیستم ها برای برنامه ریزی سیستم های بزرگ مقیاس و پیچیده می پردازد. بخش دوم کتاب که فصل های پنجم تا دهم را شامل می شود، نمونه هایی از کاربرد روش معرفی شده در بخش یکم، سیستم برنامه ریزی یکپارچه در حوزه های مختلف اقتصاد ایران و نظام بانکی کشور ارائه شده است. به عبارت دیگر کتاب در ده فصل به شرح ذیل تدوین شده است:

فصل یکم کتاب به "مخچه برنامه ریزی" پرداخته است. در این فصل برنامه ریزی در گذشته، نقش برنامه ریزی در پیشرفت علم، نیای برنامه ریزی و همچنین برنامه ریزی به منزله جزئی از فطرت مخلوقات مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم به "فلسفه برنامه ریزی" اوره دارد. در این فصل ابتدا تعریف برنامه ریزی و سپس فلسفه برنامه ریزی آمده است. فلسفه برنامه ریزی بر اساس مفاهیمی همچون برنامه ریزی در حد رضامندی، برنامه ریزی در حد مطلوب و برنامه ریزی در حد پذیرش برپایه بررسی می شود. انطباق و رویکرد برنامه ریزی، بخش بعدی این فصل است. در این فصل کاربرد برنامه ریزی با توجه به رویکرد واکنشی، رویکرد سکون، رویکرد پیشرو و رویکرد برنامه ریزی تعاملی تقسیم بررسی می شود.

فصل سوم در ارتباط با "کاربرد ریاضیات در نظام برنامه ریزی" است. در این فصل درباره ماتریس متقاطع تعاملی، ماتریس خود تعاملی، انتقال ماتریس خود تعاملی به سیستم کاربرد ماتریس های زنجیره ای بحث می شود.

فصل چهارم به "کاربرد مهندسی سیستم ها در برنامه ریزی" می پردازد. این رابطه مفاهیمی همچون کاربرد مهندسی سیستم ها در برنامه ریزی، ماتریس کاربردی هال، فرایند تعریف ماتریس روح سیستم ارزشی، ترکیب سیستم و برنامه ریزی یکپارچه مطرح شده است.

فصل پنجم، به "کاربرد برنامه ریزی سیستمی یکپارچه در اقتصاد ایران" پرداخته می شود. از این رو، پس از مروری کوتاه بر اقتصاد ایران، اجزای تشکیل دهنده نظام برنامه ریزی یکپارچه اقتصاد ایران شامل ماتریس های مربوط به هر بخش و زنجیره ریاضی میان آنها را بررسی می کنیم و در پایان، پس از تکمیل سیستم برنامه ریزی اقتصاد ایران، به منظور اجرایی کردن سیاست های اقتصادی مورد نظر، برنامه های اجرایی

مشخص، طی دوره‌های زمانی معین، توسط کارگروه‌های تخصصی، به مرحله عمل و اجرا در می‌آید، که هر بخش به‌طور مفصل مورد بحث قرار می‌گیرد.

فصل ششم درباره "کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در اجرای بانکداری اسلامی در ایران" است. در این فصل ابتدا به تاریخچه بانکداری اسلامی در ایران می‌پردازیم. سپس با استفاده از روش شناختی مهندسی سیستم‌ها، فرآیند تعریف مسأله، طرح سیستم ارزشی و ترکیب سیستم (بخش استراتژیک)، بانکداری اسلامی تعیین می‌شود. در این رابطه، اهداف نظام برنامه‌ریزی یکپارچه بانکداری اسلامی، شاخص‌های نیل به اهداف، محدوده‌ها، ارتباط‌های نسبی، نیازها، نهادهای اقتصادی و اجتماعی و همچنین برنامه‌های اجرایی و شاخص پیشرفت، همه‌ای اجرایی ارایه می‌شود.

فصل هفتم به "کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی" می‌پردازد. با تغییر شرایط اقتصادی کشور نسبت به سال‌های پس از انقلاب اسلامی، ضرورت اصلاح ساختار اقتصادی و توجه هر یک به وظایف حاکمیتی دولت به جای تصدی‌گری، لزوم بازنگری در اصل ۴۴ قانون اساسی به یک اولویت ملی تبدیل شده است. در همین راستا در این فصل همچون فصول گذشته، اهداف، محدودیت‌ها، نیازها، نهادهای اقتصادی، اجتماعی و برنامه‌های اجرایی با استفاده از روش شناختی مهندسی سیستم‌ها ارایه می‌شود. ارتباطات هر یک از عوامل سیستم برنامه‌ریزی یکپارچه از طریق ماتریس‌های خود تعاملی، متقاطع تعاملی، و ماتریس‌های تبادلی تعیین می‌شود. یکی از مهم‌ترین اهداف کتاب در بخش دوم، ارائه نمونه‌های کاربردی انجام شده در بخش‌های مختلف اقتصاد و نظام بانکی کشور است.

فصل هشتم در مورد "کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در ایجاد تحول رفتاری در نظام بانکی کشور" است. از آنجا که کارآمدی نظام بانکداری ایران نقش مؤثری را در تحولات اقتصادی کشور ایفا می‌کند، شرایط موجود در نظام بانکی کشور نیز باید متناسب با آن دارای تغییرات لازم برای تحقق اهداف برنامه و حرکت به سمت سند چشم‌انداز ۲۰ ساله باشد. از این‌رو تحول رفتاری نظام بانکی کشور از یکسو و تغییر و بازنگری در قوانین نظام بانکی کشور از سوی دیگر در دستور کار قرار گرفت. انتظار حصول به این اهداف، پس از تعیین اجزای تشکیل دهنده تحول رفتاری در نظام بانکی، با استفاده از روش شناختی خود تعاملی و متقاطع تعاملی، ارتباط ریاضی هر یک از اجزای آن با یکدیگر مشخص می‌شود و سرانجام برنامه‌های اجرایی نظام برنامه‌ریزی یکپارچه تحول رفتاری نظام بانکی کشور تدوین خواهد شد.

فصل نهم به "کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در یک بانک توسعه‌ای" می‌پردازد. با توجه به اینکه یک صنعت و معدن به‌عنوان یک بانک توسعه‌ای از قابلیت تأمین مالی پروژه‌های مهم بخش صنعت و معدن، به‌ویژه صنایع زیربنایی و همچنین صنایع نوین کشور، برخوردار است، به یکی از اصلی‌ترین نهادهای رشد و توسعه اقتصادی کشور تبدیل شده است. از این‌رو با عنایت به قابلیت‌های این بانک، طراحی نظام برنامه‌ریزی یکپارچه بانک صنعت و معدن در دستور کار مدیریت وقت این بانک قرار گرفت. با تدوین برنامه‌های اجرایی متعدد و نیز

اجرای بیش از دویست پروژه مختلف، ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مشهودی در کلیه بخش‌های این بانک ایجاد شد. در این فصل با استفاده از مفاهیم بخش یکم کتاب و تجربه نمونه‌های کاربردی فصول گذشته و همچنین استفاده از کارشناسان و متخصصان بانک، به کاربرد نظام برنامه‌ریزی سیستمی یکپارچه در یک بانک توسعه‌ای خواهیم پرداخت.

فصل دهم به "کاربرد برنامه‌ریزی سیستمی در یک بانک دولتی"، به‌عنوان یک نمونه کاربردی دیگر از برنامه‌ریزی سیستم‌ها، می‌پردازد. در این فصل تاریخچه ایجاد پست بانک و مراحل مختلف رشد و توسعه آن بررسی می‌شود. سپس از طریق روش شناختی مهندسی سیستم‌ها، عوامل دست‌اندرکار پست بانک و ارتباطات هر کدام با یکدیگر مشخص می‌شوند. در فرآیند دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی یکپارچه پست بانک ایران، از تمامی ظرفیت‌های موجود در پست بانک استفاده می‌شود. در این رابطه با استفاده از ماتریس‌های خود تعاملی، پیوند منطقی فرایند تعریف مسئله، طرح سیستم ارزشی و ترکیب سیستم ارایه می‌شود.

در پایان این فصل، در کتاب آقای پرویز ساسان‌گهر که با حوصله و دقت فراوان، بازخوانی و ویراستاری مطالب کتاب را بر عهده داشته‌اند، کمال قدردانی کنم. همچنین از آقایان مهندس محمدرضا سلطانخواه، محسن رجیبی و حمیدرضا رفیعی، خاطر مرور و اظهار نظر در مورد متن کتاب، سپاس فراوان دارم. بی‌گمان، هرگونه نارسایی و کاستی در محتوای کتاب را آن نگارنده است. امیدوارم خوانندگان علاقه‌مند و صاحب نظر، با مطالعه کتاب، این‌جانب را از نظر اصلاحات خود بهره‌مند سازند.

مهدی رضوی

عضو هیأت علمی و استاد دانشگاه شهید بهشتی

تایستان ۱۳۹۳

m-razavi@shb.ac.ir